دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی

شناسایی و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه‌ی کارآفرینی در بخش کشاورزی استان خوزستان

نسیم منجزی

استادیار گروه مهندسی بیوسیستم، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شهید چمران اهواز، (نویسنده مسوول: n.monjezi@scu.ac.ir)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۳۰
صفحه: ۱ تا ۹

چکیده

کارآفرینی کشاورزی یکی از زمینه‌های کارآفرینی و به‌معنی پذیرش مخاطرات حاصل از یک واحد تولیدی، خدماتی، بازرگانی مرتبط با فعالیت‌های بخش کشاورزی است. تحقیق حاضر با هدف تحلیل نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه‌ی کارآفرینی در بخش کشاورزی استان خوزستان با استفاده از رویکرد تلفیقی AHP-SWOT انجام شد. روش تحقیق به لحاظ هدف، کاربردی و بر اساس ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه با افراد خبره جمع‌آوری شد. تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید به شیوه SWOT و محاسبه وزن راهبردها با استفاده از AHP انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد منطقه‌ی مورد مطالعه جهت توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی با ۷ نقطه قوت و امتیاز نهایی ۲/۸۶۹، ۱٤ نقطه ضعف و امتیاز نهایی ۲/۱۹۵، ۱۱ نقطه فرصت و امتیاز نهایی ۲/۸۹٤ و ۱۳ تهدید و امتیاز نهایی ۱/۰۸۳ مواجه می‌باشد. همچنین، نتایج نشان داد که وجود اقلیم متفاوت در سطح استان و تنوع در تولید محصولات کشاورزی مهم‌ترین نقطه قوت، عدم حمایت نهادهای دولتی و برخورداری نامناسب از تسهیلات دولتی مهم‌ترین نقطه ضعف، وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی جهت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی مهم‌ترین نقطه فرصت و ریسک بالای سرمایه‌گذاری در حوزه‌ی کشاورزی توسط بخش خصوصی مهم‌ترین نقطه تهدید در توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان به‌شمار می‌آیند. بنابراین، با توجه به نتایج حاصل از روش SWOT، با شناخت قابلیت‌ها و زمینه‌های تأثیرگذار بر بخش کشاورزی، امکان توسعه‌ی کشاورزی بر اساس رویکرد کارآفرینی میسر است. به‌عنوان نمونه، با ایجاد و توسعه‌ی صنایع جانبی برای محصولات راهبردی منطقه (نیشکر و خرما) و اتخاذ تدابیر لازم برای کاهش موانع اداری، ایجاد شرایط مناسب برای استفاده از تسهیلات بانکی و تولید محصولات جدید از فرآورده‌های جانبی، می‌توان در جهت توسعه‌ی کارآفرینی در بخش کشاورزی استان خوزستان گام مؤثری برداشت.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی، کشاورزی، راهبردهای توسعه، خوزستان، AHP-SWOT

مقدمه

کشاورزی یکی از بخش‌های کلیدی اقتصاد کشور محسوب می‌شود اما سهم این بخش در اشتغال کشور روز به روز در حال کاهش است. به‌منظور حل این مشکل، در سال‌های اخیر بحث کارآفرینی کشاورزی در کشور مطرح شده است (۱۲). کارآفرینی کشاورزی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه، برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در راستای دست‌یابی به توسعه‌ی پایدار است (۲۰). کارآفرینی کشاورزی فراهم‌کننده زمینه‌ی اشتغال، افزایش درآمد و تولید ثروت، بهبود کیفیت زندگی و کمک‌کننده به افراد محلی برای مشارکت در اقتصاد است (۱۹).

مک الوی (۱۴) در بیان مفهوم کارآفرینی کشاورزی و راه‌های تقویت کارآفرینی در کشاورزان، به محیط اجتماعی و اقتصادی بخش کشاورزی توجه نموده و معتقد است همان‌طور که کارآفرینی، یک نوآوری در سیستم محسوب می‌شود، توسعه‌ی آن نیز با تأکید بر ابعاد فنی-اجتماعی بخش کشاورزی تحقق می‌یابد. از این‌رو، توسعه و تقویت فرهنگ کارآفرینی در کشاورزی را نیازمند تدوین راهبردهای کلان می‌داند. فعالیت کارآفرینی در کشاورزی مستلزم تلاش برای انجام فعالیت‌هایی نظیر جمع‌آوری اطلاعات، ارتباط مستمر با سایر اجزای زنجیره‌ی تولید، شناسایی بازار و اخذ تصمیم‌های راهبردی می‌باشد. یک کارآفرین در بخش کشاورزی بیشتر از یک مدیر تولید که بر امور اجرایی و فنی تمرکز دارد، به تصمیم‌گیری‌های راهبردی می‌پردازد (۱۷). مک کینا (۱۵) در تحقیق خود در خصوص عوامل بحرانی و راهبردی در کسب‌وکارهای جدید کشاورزی نشان داد که وضعیت اقتصادی در بدو شروع کشاورزی تجاری، توسعه‌ی بازارها، شبکه‌های توزیع، ویژگی‌های شخصیتی مدیر واحد تولیدی (از قبیل تخصص، تجربه و ویژگی‌های کارآفرینی)، زیرساخت‌های قانونی مناسب و حمایت‌های مناسب دولت، فناوری‌های نوین، نیروی کار ماهر، روش‌های نوین کنترل آفات و بیماری‌ها، دسترسی به نهاده‌ها از عوامل مؤثر بر یک کسب‌وکار کشاورزی کارا می‌باشند. تامبیونان (۲۳) در پژوهشی در اندونزی به این نتیجه رسید که نبود سرمایه، بالابودن قیمت نهاده‌ها، هزینه‌ی زیاد نیروی کار، نبود فناوری مناسب و نبود نیروی کار ماهر، از مهم‌ترین موانع توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی به‌شمار می‌روند. سجاسی قیداری و همکاران (۲۱) در پژوهش خود، مهم‌ترین راهبردهای

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی، شامل راهبرد اقتصادی (تقویت زمینه‌های به‌کارگیری منابع در جهت کاهش فقر اقتصادی و افزایش درآمد)، راهبرد اجتماعی (توسعه و ارتقای سرمایه‌های انسانی و فرهنگی از طریق توانمندسازی کشاورزان)، راهبرد محیطی (تقویت، سازمان‌دهی و سامان‌دهی تعادل فعالیت‌های کارآفرینی) و راهبرد نهادی (تقویت میان سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی) را مطرح کرده است. یوسفی و همکاران (۲۴) به بررسی و اولویت‌بندی دیدگاه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه نسبت به عوامل مؤثر بر توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش، حاکی از آن است که از دیدگاه پاسخگویان، عوامل محیطی بالاترین اولویت و عوامل اجتماعی پایین‌ترین اولویت را از نظر تأثیرگذاری بر توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی داشتند. مردانشاهی و همکاران (۱۳) در پژوهشی به تدوین راهبردهای توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی پرداختند. بر اساس نتایج پژوهش، در محیط درونی ۱۰ نقطه قوت و ۷ نقطه ضعف و در محیط بیرونی ۱۰ فرصت و ۱۴ تهدید شناسایی شد. بنابراین، با توجه به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های موجود، اجرای راهبردهای محافظه‌کارانه در اولویت قرار دارد. با مرور پژوهش‌های صورت‌گرفته با موضوع توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی کمتر پژوهشی را می‌توان یافت که به شناسایی همه‌جانبه عوامل تأثیرگذار بر توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی پرداخته باشد. در برخی از پژوهش‌های مرورشده، سهم و نقش عوامل ذیل در توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی مورد تأکید قرار گرفته است: توسعه‌یافتگی بازار محصولات (۴،۹،۱۱)، گذراندن آموزش به شیوه حرفه‌آموزی (۱۰)، توسعه و توانمندسازی منابع انسانی (۱) و سیاست‌های صادراتی (۶).

در پژوهش حاضر با توجه به کمبود مطالعات انجام‌شده و لزوم شناسایی عوامل تأثیرگذار در هر منطقه، با هدف شناسایی راهبردهای توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان سعی می‌شود به این سوال پاسخ داده شود که چه راهبرد یا راهبردهایی به توسعه‌ی کارآفرینی در بخش کشاورزی استان خوزستان منجر می‌شوند؟

روش‌شناسی تحقیق

استان خوزستان با حدود ۶۴ هزار کیلومتر مربع وسعت، حدود ۴ درصد از کل مساحت کشور را به‌خود اختصاص داده است که از این حیث دهمین استان کشور محسوب می‌شود (۳). بر اساس آخرین تقسیم‌های کشوری، این استان دارای ۲۳ شهرستان و ۵۴ شهر و حدود ۴۴۰۰ آبادی دارای سکنه بوده است (۳).

ساختار اقتصاد استان خوزستان دارای شرایط ویژه‌ای است. بخش صنعت و معدن که شامل نفت نیز هست، در سال ۱۳۹۶، با حدود ۷۸ درصد از کل تولید ناخالص استان، بخش اصلی فعالیت‌های اقتصادی استان را به‌خود اختصاص داده است. پس از آن بخش خدمات با حدود ۱۸/۷ درصد و بخش کشاورزی و ماهی‌گیری با حدود ۳/۱ درصد از کل تولید ناخالص داخلی استان در رتبه‌های بعدی قرار داشته‌اند (۲).

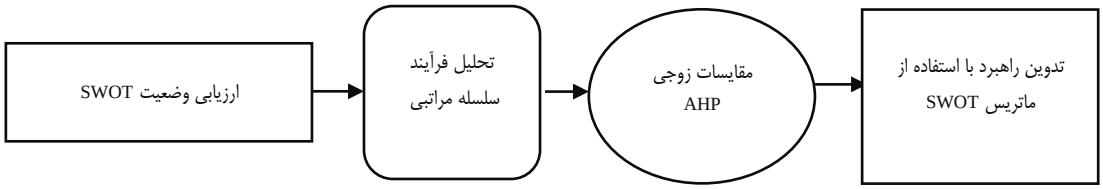
از اصلی‌ترین امکانات و قابلیت‌های توسعه‌ی استان خوزستان که می‌توان به آن اشاره کرد، جاری‌بودن بخش عظیمی از آب‌های سطحی کشور و وجود رودخانه‌های پرآب و دائمی در آن و برخورداری از سدهای عظیم و متعدد احداث‌شده یا در حال احداث در مناطق مختلف استان و امکان استفاده چندمنظوره از آن‌ها به‌منظور توسعه‌ی بخش‌های کشاورزی، شیلات، انرژی و تأمین آب شرب است. از دیگر امکانات استان وجود منابع قابل توجه خاک و پوشش گیاهی، برخورداری از اقلیم مناسب و امکان کاشت و برداشت سه نوبت محصولات کشاورزی در بخش وسیعی از استان، وجود نخلستان‌های وسیع در سطح استان و قابلیت چشمگیر توسعه‌ی فعالیت‌های کشاورزی و صنایع جانبی در این زمینه است، وجود ذخایر با ارزش آبزیان، بنادر صیادی، ناوگان صیادی و مجتمع‌های بزرگ پرورش ماهی و میگو و مجتمع‌های دامپروری، برخورداری از عرصه‌های مستعد کشت علوفه و برخورداری از ۱۰ واحد بزرگ کشت و صنعت نیشکر با وسعت حدود ۱۱۰ هزار هکتار و صنایع متعدد و متنوع وابسته به آن، از دیگر قابلیت‌ها و ظرفیت‌های استان است که نقش به‌سزایی در توسعه و پیشرفت این منطقه دارد (۱۶). برخورداری از مراکز آموزش عالی و نیروهای متخصص و خبره در بخش کشاورزی و برخورداری از نیمی از مساحت تالاب‌های بین‌المللی و ارزشمند کشور نیز در مجموع زمینه‌ی بسیار مناسبی برای پیشرفت همه‌جانبه‌ی فعالیت‌های کشاورزی، مرتع‌داری، دامپروری، شیلات، آبزیان، دام و طیور را برای استان فراهم آورده است.

تحقیق حاضر به‌لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از نظر نحوه‌ی گردآوری داده‌ها، توصیفی- تحلیلی و بر حسب ماهیت داده‌ها، از نوع تحقیقات کمّی است. همچنین به لحاظ موضوعی، از مطالعات توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی به‌شمار می‌رود که در سال ۱۳۹۸ در استان خوزستان انجام شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل کارشناسان، متخصصان و فعالان حوزه کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان (N=148) است. حجم نمونه مورد نظر با استفاده از فرمول کوکران با در نظر گرفتن دامنه اطمینان ۰/۰۵ (n=20) با استفاده از روش نمونه‌برداری قضاوتی از نوع گمانی و هدف‌دار انتخاب شد. در تحقیق حاضر تلاش شده است که با رویکرد تلفیقی فرآیند تحلیل سلسله مراتبی[1] (AHP) و روش SWOT[1] و با شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید، علاوه بر بررسی عوامل یادشده، به اولویت‌بندی آن‌ها نیز

1- Analytical Hierarchy Process

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

پرداخته شود. این رویکرد تلفیقی در سه گام به‌کار گرفته می‌شود. بدین‌منظور پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، در گام اول، بر اساس ماتریس SWOT، قوت‌ها و فرصت‌هایی که می‌تواند منجر به توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان شود و ضعف‌ها و تهدیدهایی که مانع از آن می‌شود، شناسایی شده است. در گام دوم، از مقایسات زوجی برای تعیین وزن هر یک از معیارهای SWOT استفاده می‌شود؛ در گام سوم، از AHP به‌منظور تعیین اهمیت نسبی هر یک از معیارهای SWOT استفاده شده و سپس اهمیت تمامی زیرمعیارها به‌وسیله ضرب میزان اهمیت هر کدام در وزن معیار اصلی مربوطه محاسبه و رتبه‌بندی می‌شود. تحلیل‌های آماری از جمله تشکیل ماتریس مقایسات زوجی، تعیین وزن عوامل داخلی و خارجی و ضریب سازگاری ماتریس‌ها با نرم‌افزار Expert Choice با روش AHP انجام شد. هدف از کاربرد AHP در چارچوب ماتریس SWOT این است که عوامل SWOT و شدت آن‌ها به گونه‌ای نظامند ارزیابی شود (۱۸). هدف اساسی تحلیل راهبردی توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی، ایجاد تغییر در شرایط فعلی با شکستن تصویر فعلی و تثبیت وضعیت مطلوب می‌باشد. محدودیت‌های ملی و سایر عوامل داخلی و خارجی، اجرایی‌کردن همه‌ی راهبردهای پیشنهادی را ناممکن می‌سازد. بنابراین ضروری است که به اولویت‌بندی و رتبه‌بندی آن‌ها پرداخت. برای یافتن راهبردهای مؤثر بایستی ماتریس SWOT که ترکیبی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید است، تشکیل شود و از ترکیب این عوامل، راهبردها به‌دست آید. راهبردهای برآمده از این روش عبارتند از چهار راهبرد قوت‌ها–فرصت‌ها[2] (SO)، ضعف‌ها–فرصت‌ها[3] (WO)، قوت‌ها–تهدیدها[4] (ST) و ضعف‌ها–تهدیدها[5] (WT) (۵). راهبرد رقابتی/تهاجمی (SO) سعی در استفاده از نقاط قوت درونی برای بهره‌مندی از مزیت‌های فرصت‌های بیرونی دارد؛ راهبرد تنوع‌بخشی (ST) از نقاط قوت درونی برای اجتناب و یا کاهش تهدیدهای محیطی استفاده می‌کند؛ راهبرد بازنگری (WO) سعی در بهره‌مندی از فرصت‌های بیرونی در راستای رفع نقاط ضعف و بهبود آن‌ها در زمینه‌ی مورد نظر دارد و راهبرد تدافعی (WT) نیز برای مقابله با ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی ارائه می‌شود (۸). مراحل تحقیق برای تحلیل راهبردی توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی با رویکرد تلفیقی SWOT-AHP در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱– مراحل تحقیق
Figure 1. Research process

نتایج و بحث

در جدول یک، آمار توصیفی پاسخ‌گویان ارائه شده است. در جدول ۲ مهم‌ترین نقاط قوت مؤثر بر توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان ارائه شده است. طبق نتایج این جدول، وجود اقلیم متفاوت در سطح استان و تنوع در تولید محصولات کشاورزی با وزن نسبی۰/۲۳۷ و وزن نهایی ۰/۷۵۶ و کسب رتبه یک به‌عنوان مهم‌ترین نقطه قوت در توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در منطقه شناسایی شد. همچنین وجود بازارهای داخلی و خارجی برای فروش تولیدات کشاورزی و کیفیت مناسب و بهره‌برداری مناسب از منابع طبیعی موجود مانند زمین و آب نیز با کسب رتبه‌های دوم و سوم به‌عنوان مهم‌ترین نقاط قوت رتبه‌بندی شدند. نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی نیز ۰/۰۳۵ به‌دست آمد که از حداکثر مقدار مجاز آن یعنی ۰/۱ کوچک‌تر است و این نشان‌دهنده این است که مقایسات زوجی به‌درستی انجام‌شده است (۷). همچنین، تجزیه و تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که وزن نهایی از ارزیابی نقاط قوت توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان برابر با ۲/۸۶۹ است.

1- Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
2- Strengths- Opportunities
3- Weaknesses- Opportunities
4- Strengths- Threats
5- Weaknesses- Threats

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

جدول ۱- آمار توصیفی پاسخگویان

Table 1. Descriptive statistics of respondents

جنسیت	زن				مرد			
	فراوانی	درصد			فراوانی	درصد		
	۲	۱۰			۱۸	۹۰		
سن	میانگین	انحراف معیار			کمینه	بیشینه		
	۵۱/۵	۵/۳۳			۳۹	۶۵		
تحصیلات	دیپلم			کارشناسی			کارشناسی ارشد و دکتری	
	فراوانی	درصد		فراوانی		درصد	فراوانی	درصد
	۴	۲۰		۱۱		۵۵	۵	۵
شغل		کشاورز		شاغل دولتی		شغل آزاد		
	فراوانی	۷		۸		۵		
	درصد	۳۵		۴۰		۲۵		
سابقه‌ی کشاورزی	میانگین	انحراف معیار		کمینه		بیشینه		
	۱۴/۷۰	۸/۰۵		۶		۲۲		

جدول ۲- امتیازات و رتبه‌بندی نقاط قوت توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان

Table 2. Scores and ranking strengths of agricultural entrepreneurship development in Khuzestan province

نقاط قوت	SWOT			AHP	
	رتبه	امتیاز	وزن نهایی	وزن نسبی	نرخ ناسازگاری
S_1: وجود دانش بومی و سرمایه‌ی اجتماعی و انسانی غنی در بخش کشاورزی استان	۶	۳/۲۴۱	۰/۳۲۸	۰/۷۳	۰/۰۳۵
S_2: کیفیت مناسب و بهره‌برداری مناسب از منابع طبیعی موجود مانند زمین و آب	۳	۳/۵۶۹	۰/۶۳۹	۰/۱۸۸	
S_3: استفاده از نهاده‌های جدید، فناوری‌های نوین و مکانیزاسیون در تولید	۴	۳/۴۰۶	۰/۶۰۷	۰/۱۶۱	
S_4: نیروی انسانی مناسب (ماهر، آگاه و ریسک‌پذیر)	۵	۳/۲۷۵	۰/۵۳۳	۰/۸۹	
S_5: وجود بازارهای داخلی و خارجی (کشورهای عربی حوزه‌ی خلیج فارس) برای فروش تولیدات کشاورزی	۲	۳/۷۹۴	۰/۷۰۳	۰/۲۰۶	
S_6: وجود اقلیم متفاوت در سطح استان و تنوع در تولید محصولات کشاورزی	۱	۳/۸۵۰	۰/۷۵۶	۰/۲۳۷	
S_7: وجود مؤسسات و مراکز علمی و تحقیقاتی در بخش کشاورزی در استان	۷	۳/۰۶۷	۰/۲۰۳	۰/۰۴۶	
جمع			۲/۸۶۹		

در جدول ۳، عوامل SWOT که به‌عنوان نقاط ضعف در توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان شناسایی شدند، رتبه‌بندی شدند. بر اساس نتایج این جدول، عدم حمایت نهادهای دولتی و برخورداری نامناسب از تسهیلات دولتی، پایین‌بودن سرمایه مالی، کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش، مشکلات دسترسی به‌موقع به نهاده‌های لازم و منابع مالی به‌عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف در این زمینه شناسایی شدند. وزن نهایی این عوامل به‌ترتیب برابر ۰/۳۴۰، ۰/۳۱۳ و ۰/۲۶۷ به‌دست آمد. نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی نیز ۰/۰۷۲ به‌دست آمد که نرخ قابل قبولی است. همچنین، وزن نهایی نقاط ضعف برابر ۲/۱۹۵ است، که در مقایسه با جمع امتیاز نقاط قوت کمتر است و این نشان‌دهنده‌ی برتری نقاط قوت نسبت به نقاط ضعف می‌باشد و در نتیجه توان برای برنامه‌ریزی بر اساس عوامل قوت و برطرف‌نمودن ضعف‌ها مهیا است.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

جدول ۳- امتیازات و رتبه‌بندی نقاط ضعف توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان

Table 3. Scores and ranking of weaknesses in agricultural entrepreneurship development in Khuzestan province

نقاط ضعف	SWOT			AHP	
	رتبه	امتیاز	وزن نهایی	وزن نسبی	نرخ ناسازگاری
W_1: تأکید بر شیوه‌های تولید سنتی و نیمه‌مکانیزه در کشاورزی	۱۳	۱/۱۳۵	۰/۰۴۳	۰/۰۳۱	
W_2: سواد، آگاهی و دانش فنی توأم با انگیزه پایین در بین کشاورزان	۱۲	۱/۱۷۶	۰/۰۵۹	۰/۰۴۱	
W_3: عدم دسترسی به بازارهای جهانی و خدمات کشاورزی نوین	۱۱	۱/۲۰۵	۰/۰۶۵	۰/۰۴۸	
W_4: قطعه‌قطعه‌بودن اراضی	۱۴	۱/۱۱۸	۰/۰۱۲	۰/۰۲۲	
W_5: وجود رویه‌ها، قوانین نانوشته، مقررات دست و پاگیر و تشریفات اداری	۴	۱/۶۵۵	۰/۲۳۰	۰/۰۹۰	
W_6: پایین‌بودن سرمایه مالی، کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش	۲	۱/۸۰۶	۰/۳۱۳	۰/۱۱۵	
W_7: زیرساخت‌های ضعیف و ضعف شبکه حمل و نقل برای ارسال محصولات کشاورزی	۵	۱/۶۱۳	۰/۲۰۵	۰/۰۸۹	۰/۰۷۲
W_8: عدم حمایت نهادهای دولتی و برخورداری نامناسب از تسهیلات دولتی	۱	۱/۸۹۵	۰/۳۴۰	۰/۱۳۶	
W_9: عدم توجه به بازاریابی محصولات کشاورزی	۱۰	۱/۲۲۵	۰/۰۸۶	۰/۰۵۲	
W_{10}: پایین‌بودن بهره‌وری تولید و عدم بهره‌برداری از رقم‌های اصلاح‌شده	۹	۱/۳۰۹	۰/۱۰۶	۰/۰۵۹	
W_{11}: مشکلات دسترسی به‌موقع به نهاده‌های لازم و منابع مالی	۳	۱/۷۵۰	۰/۲۶۷	۰/۱۰۲	
W_{12}: توزیع نامناسب درآمدها و اعتبارات در سطح منطقه	۶	۱/۵۶۰	۰/۱۷۴	۰/۰۸۰	
W_{13}: عدم دسترسی کافی به انبار، سردخانه، کشتارگاه و سیلو	۷	۱/۵۲۱	۰/۱۵۰	۰/۰۷۴	
W_{14}: عدم ضمانت خرید محصولات تولیدی از سوی نهادهای متولی	۸	۱/۳۵۴	۰/۱۴۵	۰/۰۶۱	
جمع			۲/۱۹۵		

امتیازات و رتبه‌بندی نقاط فرصت توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان در جدول ۴ ارائه شده است. بر اساس نتایج این جدول، وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی جهت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نزدیکی به بازارهای بزرگ کشورهای عربی حوزه‌ی خلیج فارس و وجود فرصت‌های مناسب برای شکوفایی نظرات نیروهای متخصص باتجربه به‌عنوان مهم‌ترین عوامل راهبردی در سطح منطقه رتبه‌بندی شدند. امتیاز نهایی این عوامل به‌ترتیب برابر با ۰/۵۰۳، ۰/۴۶۲ و ۰/۴۲۹ می‌باشد. نرخ ناسازگاری مقایسات زوجی این عوامل نیز برابر ۰/۰۶۸ شد که نرخ قابل قبولی می‌باشد. همچنین، وزن نهایی نقاط فرصت برابر ۲/۸۹۴ شد.

جدول ۴- امتیازات و رتبه‌بندی فرصت‌های توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان

Table 4. Scores and Ranking of Agricultural Entrepreneurship Development Opportunities in Khuzestan Province

نقاط فرصت	SWOT			AHP	
	رتبه	امتیاز	وزن نهایی	وزن نسبی	نرخ ناسازگاری
O_1: اعطای تسهیلات، وام‌های کم‌بهره با بازپرداخت بلندمدت و یارانه‌های کافی	۶	۲/۳۸۹	۰/۲۵۱	۰/۰۹۷	
O_2: کمک در تنوع‌بخشی به فعالیت‌های کشاورزی و افزایش کیفیت تولید	۵	۲/۶۵۲	۰/۳۰۹	۰/۱۰۹	
O_3: تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی کشاورزی	۷	۲/۳۳۰	۰/۲۰۲	۰/۰۹۱	
O_4: به‌کارگیری فناوری‌های جدید در بخش کشاورزی	۱۰	۲/۰۸۹	۰/۰۸۷	۰/۰۲۲	
O_5: تأثیر و اهمیت نقش توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در فرآیند توسعه‌ی ملی	۴	۲/۹۷۴	۰/۳۴۳	۰/۱۱۵	
O_6: وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی جهت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی	۱	۳/۵۴۰	۰/۵۰۳	۰/۱۴۷	۰/۰۶۸
O_7: وجود فرصت‌های مناسب برای شکوفایی نظرات نیروهای متخصص باتجربه	۳	۳/۲۴۶	۰/۴۲۹	۰/۱۲۳	
O_8: نزدیکی به بازارهای بزرگ کشورهای عربی حوزه‌ی خلیج فارس	۲	۳/۳۵۱	۰/۴۶۲	۰/۱۴۴	
O_9: تقویت ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری	۸	۲/۲۲۳	۰/۱۶۵	۰/۰۷۷	
O_{10}: تقویت زیربناهای بخش کشاورزی و بهبود راه‌های ارتباطی	۹	۲/۱۷۰	۰/۱۱۱	۰/۰۵۹	
O_{11}: ترویج شیوه‌های تغییر الگوی کشت در منطقه	۱۱	۱/۹۷۵	۰/۰۳۲	۰/۰۱۶	
جمع			۲/۸۹۴		

عمده‌ترین نقاط تهدید توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان به‌همراه ترتیب اولویت آن‌ها در جدول ۵ نشان داده شده‌است. مهم‌ترین نقاط تهدید مورد بررسی به‌ترتیب اهمیت، ریسک سرمایه‌گذاری بالا در بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی، دخالت دولت در بازار و سیاست‌های نامناسب تنظیم بازار، وجود تحریم‌های اقتصادی،

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

عدم ثبات اقتصادی در جذب سرمایه‌گذار، عدم شناخت کافی سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی از منطقه، عدم وجود سرمایه‌گذار خارجی و سرمایه‌گذاری ضعیف بخش دولتی، وجود واسطه‌های مختلف، نوسان قیمت محصولات کشاورزی، کمبود آب و خشکسالی، وجود مالیات‌ها، عوارض گمرکی و حذف یارانه نهاده‌ها، وجود بیماری‌ها و آفات فراگیر کشاورزی، وابستگی فعالیت‌های کشاورزی به شرایط اقلیمی و وجود سوانح طبیعی مثل سیل، زلزله، خشکسالی و ... می‌باشد. امتیاز، وزن نسبی و وزن نهایی هر کدام از این عوامل در جدول ۵ مشخص شده است. نرخ ناسازگاری مقایسات این گروه از عوامل راهبردی نیز برابر ۰/۰۵۵ شد که از مقدار مجاز ۰/۱ کمتر است. تجزیه و تحلیل داده‌ها بیانگر این واقعیت است که وزن نهایی نقاط تهدید برابر ۱/۰۸۳ می‌باشد که در مقایسه با وزن نهایی نقاط فرصت کمتر است، پس می‌توان نتیجه گرفت که در زمینه‌ی موضوع مورد بحث، فرصت‌ها بر تهدیدها غلبه دارند. به‌طورکلی، بهره‌گیری از این وضعیت، نیازمند راهبردهای خاص خود می‌باشد که بتوان ضعف‌ها را به‌حداقل رساند و با تهدیدها مقابله نمود.

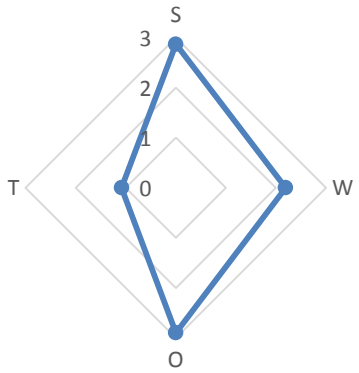
جدول ۵- امتیازات و رتبه‌بندی تهدیدهای توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان

Table 5. Scores and rankings of agricultural entrepreneurship development threats in khuzestan province

نقاط تهدید	SWOT			AHP	
	رتبه	امتیاز	وزن نهایی	وزن نسبی	نرخ ناسازگاری
T_1: وجود بیماری‌ها و آفات فراگیر کشاورزی	۱۱	۱/۳۲۶	۰/۰۴۰	۰/۰۴۶	۰/۰۵۵
T_2: وجود سوانح طبیعی مثل سیل، زلزله و خشکسالی	۱۳	۱/۰۵۸	۰/۰۲۷	۰/۰۲۹	
T_3: نوسان قیمت محصولات کشاورزی	۸	۲/۱۶۳	۰/۰۶۹	۰/۰۷۰	
T_4: عدم وجود سرمایه‌گذار خارجی و سرمایه‌گذاری ضعیف بخش دولتی	۶	۲/۳۰۱	۰/۰۹۶	۰/۰۸۵	
T_5: عدم ثبات اقتصادی در جذب سرمایه‌گذار	۴	۲/۵۵۱	۰/۱۱۹	۰/۱۰۳	
T_6: وجود واسطه‌های مختلف	۷	۲/۲۴۰	۰/۰۹۰	۰/۰۸۱	
T_7: عدم شناخت کافی سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی از منطقه	۵	۲/۳۷۰	۰/۱۰۷	۰/۰۹۳	
T_8: ریسک سرمایه‌گذاری بالا در بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی	۱	۳/۳۶۹	۰/۱۴۷	۰/۱۲۵	
T_9: دخالت دولت در بازار و سیاست‌های نامناسب تنظیم بازار	۲	۳/۱۶۸	۰/۱۳۰	۰/۱۱۹	
T_{10}: وابستگی فعالیت‌های کشاورزی به شرایط اقلیمی	۱۲	۱/۲۰۳	۰/۰۳۱	۰/۰۳۱	
T_{11}: کمبود آب و خشکسالی	۹	۱/۸۲۷	۰/۰۵۵	۰/۰۵۸	
T_{12}: وجود تحریم‌های اقتصادی	۳	۲/۶۵۰	۰/۱۲۹	۰/۱۱۰	
T_{13}: وجود مالیات‌ها، عوارض گمرکی و حذف یارانه نهاده‌ها	۱۰	۱/۵۰۷	۰/۰۴۳	۰/۰۵۰	
جمع			۱/۰۸۳		

با توجه به جاگذاری وزن نهایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید محاسبه‌شده در ماتریس SWOT و وضعیت استقرارپذیری به‌دست آمده (شکل ۲)، بیشترین وضعیت استقرارپذیری توسعه‌ی کارآفرینی در کشاورزی منطقه‌ی مورد مطالعه در ناحیه تهاجمی (SO) قرار دارد. این بدان معناست که قوت‌ها و فرصت‌های توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان بیشتر از ضعف‌ها و تهدیدهای آن‌ها می‌باشد، در نتیجه نیاز به راهبردهایی است که با استفاده از نقاط قوت توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در صدد بهره‌برداری از فرصت‌های آن‌ها بود. در تحقیقی مشابه نیز، در توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان خدابنده، راهبرد تهاجمی به‌عنوان مناسب‌ترین راهبرد معرفی شد (۲۲).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

شکل ۲- نمودار تحلیل راهبردی وضعیت توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان

Figure 2. Strategic Analysis Diagram of the Status of Agricultural Entrepreneurship Development in Khuzestan Province

در این پژوهش تلاش شد تا روشی ساده و سیستماتیک برای تحلیل راهبردی توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان ارائه شود. پس از بررسی عوامل درونی و بیرونی، ۷ نقطه قوت، ۱۴ نقطه ضعف، ۱۱ نقطه فرصت و ۱۳ نقطه تهدید به‌عنوان اصلی‌ترین عوامل درونی و بیرونی شناسایی شد. از دیدگاه کارشناسان خبره، از میان نقاط ضعف منطقه‌ی مورد مطالعه، عدم حمایت نهادهای دولتی و برخورداری نامناسب از تسهیلات دولتی، پایین‌بودن سرمایه مالی، کمبود نقدینگی و سرمایه در گردش، مشکلات دسترسی به‌موقع به نهاده‌های لازم و منابع مالی به‌عنوان عوامل اصلی تأثیرگذار در فقدان توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی می‌باشند، از میان نقاط قوت، وجود اقلیم متفاوت در سطح استان و تنوع در تولید محصولات کشاورزی و وجود بازارهای داخلی و خارجی برای فروش تولیدات کشاورزی از جمله دلایل مؤثر داخلی بوده است؛ از میان فرصت‌ها، وجود ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی جهت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، نزدیکی به بازارهای بزرگ کشورهای عربی حوزه‌ی خلیج‌فارس و وجود فرصت‌های مناسب برای شکوفایی نظرات نیروهای متخصص باتجربه به‌عنوان مهم‌ترین فرصت‌ها برای توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی شناخته شده‌اند؛ از میان تهدیدها نیز ریسک سرمایه‌گذاری بالا در بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی، دخالت دولت در بازار و سیاست‌های نامناسب تنظیم بازار و وجود تحریم‌های اقتصادی مهم‌ترین تهدیدها در توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در منطقه می‌باشند. از این رو، راهبردهای تأثیرگذار به‌صورت یک بسته‌ی راهبردی با اتخاذ راهبرد تهاجمی مورد توجه قرار گرفت. با توجه به تحقیق انجام‌شده با استفاده از روش SWOT، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در استان خوزستان گویای آن است که در این زمینه بستر اولیه فراهم می‌باشد. فقط کافی است برای رفع نقاط ضعف در راستای توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی، موارد بازدارنده و منفی تأثیرگذار در این مورد مرتفع گردند. به‌طور کلی، نتایج حاصل از این تحقیق، گویای این مطلب است که با شناخت قابلیت‌ها و زمینه‌های تأثیرگذار بر بخش کشاورزی، امکان توسعه‌ی کشاورزی بر اساس رویکرد کارآفرینی میسر است. در این بین، بایستی بسترهای لازم برای توسعه‌ی کارآفرینی کشاورزی در منطقه مورد مطالعه فراهم شود. به‌عنوان نمونه، با ایجاد و توسعه صنایع جانبی برای محصولات راهبردی منطقه (نیشکر و خرما) و اتخاذ تدابیر لازم برای کاهش موانع اداری، ایجاد شرایط مناسب برای استفاده از تسهیلات بانکی و تولید محصولات جدید از فرآورده‌های جانبی می‌توان در جهت توسعه‌ی کارآفرینی در بخش کشاورزی استان خوزستان گام مؤثری برداشت.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

منابع

1. Aghaei, M. 2009. Factors affecting the performance of small-Scale industry from the perspective of rural development experts. Journal of Rural Development, 11: 125-146 (In Persian).
2. Ahmadi, K., H. Gholizadeh, H.R. Abadzadeh, R. Hosseinpour, H. Abdshah, A. Kazemian and M. Rafiei. 2015. Agricultural statistics, crop year. 2014. Volume I: Crops. Publisher Ministry of Agriculture Jihad, Tehran (In Persian).
3. Anonymous. 2016. Results of the census of housing 2016. Official website of the iranian statistical center (In Persian).
4. Bahrami, A. 2005. Rural development planning process. Proceedings of the congress of rural development, challenges and prospects, management and planning education and research institute, Tehran, 6: 145-160 (In Persian).
5. David, M.E. and F.R. David. 2009. The quantitative strategic planning matrix (QSPM) applied to a retail computer store. The Coastal Business Journal, 8(1): 42-52.
6. Eftekhri, A., M. Taherkhani and H. Sajasi Gheidari. 2010. Analysis of sactors affecting the development of agricultural entrepreneurship in rural areas: A case study of city Khodabande. Journal of Rural Development, 12: 43-72 (In Persian).
7. Ghodsi Pour, H. 2006. Analytical Hierarchy Process (AHP). Tehran, Amirkabir University of technology (In Persian).
8. Hajarizadeh, Z., M.A. Rajaee Rizi and H. Hosseini Amini. 2013. Understanding the strengths and weaknesses of rural tourism development (Case study: Abyaneh-Isfahan village). Journal of Tourism Planning and Development, 2(5): 50-76 (In Persian).
9. Heriot, K. and N. Campbell. 2002. A new approach to rural entrepreneurship: A case study of two rural electric cooperatives, Available on: http://usasbe.org/knowledge/proceedings/proceedings Docs/USASBE2005proceedings-Heriot%2030.pdf, 2: 13-21.
10. Heydar Sareban, V. 2013. Factors affecting farmers foster entrepreneurship in rural areas, Journal of Geography, 10: 263-278 (In Persian).
11. Karimi, S., M. Chizari, H.J.A. Biemans and M. Mulder. 2010. Entrepreneurship education in Iranian higher education: The current state and challenges. European Journal of Scientific Research, 48: 35-50.
12. Khoshmaram, M., K. Zarafshani, A.H. Alibaygi and A.A. Mirakzadeh. 2015. Designing a conceptual model for agricultural entrepreneurship opportunities recognition. Journal of Entrepreneurship in Agriculture, 1(4): 105-122 (In Persian).
13. Mardanshahi, M., M. Roshanfar and A. Mohammadi. 2015. Development of agricultural entrepreneurship development strategies among graduates in agriculture and natural resources. Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 2(4): 10-1 (In Persian).
14. Mc Elwee, G. 2005. Developing entrepreneurial skills of farmers. University of Lincoln.
15. McKinna, D. 1999. Critical success factors and strategic issues in new agricultural enterprises, Australian New Crops Newsletter, Centre for new industries development agriculture western australia, No 11, January, 3-11.
16. Monjezi, N., M.J. Sheikhdavoodi, H. Zakidizaji, A. Marzban and M. Shomeili. 2017. Identifying and prioritizing the effective parameters on lack of timeliness of operations of sugarcane production using Analytical Hierarchy Process (AHP). Journal of Agricultural Machinery, 7(2): 514-526 (In Persian).
17. Movahedi, R., K. Heidari-Trazak and M. Samian. 2015. Entrepreneurship education in agriculture a pre-requisite for agricultural development. Journal of Entrepreneurship in Agriculture, 1(4): 33-48 (In Persian).
18. Pour Angenar, G., S. Salarzehi, AS.A. Tabavar. 2016. Identifying and ranking rural tourism entrepreneurship development strategies in Golestan Province with Integrated Hierarchical Analysis Process and Swot Method. Rural Development & Development, 19(2): 107-129 (In Persian).
19. Reagan, B. 2002. Are high-growth entrepreneurs building the rural economy? Kansas City, Mo: Federal Reserve Bank of Kansas City.
20. Rezaee, B. and H. Najafpour. 2015. Identification of entrepreneurship development strategies in agricultural sector based on agricultural expert's views of science and technology park of Kermanshah. Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture, 2(4): 38-45 (In Persian).
21. Sajasi Gheidari, H., M. Palouj and A. Eftekhari. 2011. Guidelines and development of agricultural entrepreneurship in rural areas. Iranian Journal of Agricultural Economics and Development, 13: 1-29 (In Persian).
22. Sajasi Gheidari, H., M. Palouj, A. Eftekhari and T. Sadeghloo. 2012. Providing strategies for development of agricultural entrepreneurship in rural areas SWOT and MCDM using multivariate analysis methods. Agricultural Economics and Development, 19(74): 149-180 (In Persian).
23. Tambunan, T. 2009. Women entrepreneurship in Asian developing countries: Their development and main constraints. Journal of Development and Agricultural Economics, 1: 27-40.
24. Yousefi, Z., N. Naderi, B. Rezaei and N. Shiri. 2015. Study and prioritization of experts viewpoints of agricultural Jihad Organization in Kermanshah Province on the factors affecting the development of agricultural entrepreneurship in rural areas. Employer's Strategies in Agriculture, 2(4): 61-53 (In Persian).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]
[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]
[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]

Identifying and Prioritizing Entrepreneurship Development Strategies in the Agricultural Sector of Khuzestan Province

Nasim Monjezi

Assistant professor, Department of Biosystems Engineering, Faculty of Agriculture, Shahid Chamran University of Ahvaz (Corresponding author: n.monjezi@scu.ac.ir)
Received: October 20, 2019 Accepted: December 21, 2019

Abstract

Agricultural entrepreneurship one of the aspects of entrepreneurship is the acceptance of the risks of a product, service, and business unit related to agricultural activities. The purpose of this study was to analyze the strengths, weaknesses, opportunities and threats of entrepreneurship development in the agricultural sector of Khuzestan province using AHP-SWOT integrated approach. The research method is applied in terms of purpose and descriptive-analytic in nature. Data were collected using a questionnaire and interviews with experts. The strengths, weaknesses, opportunities and threats of SWOT were determined and strategies weighted using AHP. The results showed that the study area for development of agricultural entrepreneurship with 7 strengths and final points of 2.869, 14 weaknesses and final points of 2.195, 11 opportunities and final points of 2.894 and 13 threats and final points of 1.083 is facing. The results also showed that the existence of different climates at the provincial level and diversity in agricultural production are the most important strengths, lack of support from public institutions, and adequate access to government facilities. The most important weaknesses are the existence of natural capacities and potentials for investment in agriculture. Highlights of high opportunity and high risk investment in the agricultural sector by the private sector are the most important threat point in the development of agricultural entrepreneurship in Khuzestan province. Therefore, according to the results of SWOT model, it is possible to develop agriculture based on entrepreneurship approach, by recognizing the potentials and areas affecting the agricultural sector. For example, by creating and developing by-products for strategic products in the region (sugar cane and dates) and adopting the necessary measures to reduce administrative barriers, creating favorable conditions for the use of banking facilities and the production of new by-products can be used to develop entrepreneurship in agriculture. Khuzestan province took an effective step.

Keywords: Entrepreneurship, Agricultural, Development strategies, Khuzestan, AHP-SWOT

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-12]

[DOR: 20.1001.1.25383426.1398.6.12.6.3]

[DOI: 10.52547/jea.6.12.1]